

УДК 342.98.082.6(477+4):340.5
 DOI <https://doi.org/10.32847/ln.2020.11.50>

Кремова Д.С.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
 Запорізький національний університет*

КОМПАРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПРИСЯГИ В СЛУЖБОВОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН (НА ПРИКЛАДІ БОЛГАРІЇ, ГРУЗІЇ, ПОЛЬЩІ, ГРЕЦІЇ)

Україна. Інститут присяги в службовому праві України представлений численними нормативно-правовими актами, що відрізняються своєю особливістю та відображають специфіку службових відносин в органах державної влади та місцевого самоврядування, водночас ці акти складають єдиний «базис» для інституту присяги в Україні. Такими нормативно-правовими актами є Закон України «Про державну службу», «Про судоустрій та статус суддів», «Про службу в органах місцевого самоврядування», Кодекс цивільного захисту, Закон «Про нотаріат» та ін. Аналізуючи категорії інституту присяги в службовому праві України, закріплені в нормативно-правових актах з окремою спеціалізацією, умовно можна виділити спільні ознаки для них: а) урочистість процедури складання присяги (складання присяги особою, яка претендує на зайняття посади державної служби відбувається в урочистій, піднесеній обстановці, з запрошенням вищих посадових осіб); б) з моменту складання присяги особою розпочинаються службові правовідносини (з моменту урочистого виголошення присяги та підпису під текстом складеної присяги, особа вважається такою, що прийнята на службу, на посаду); в) текст присяги містить урочисту обіцянку сумлінного виконання службових обов'язків (наприклад, «урочисто присягаю... сумлінно виконувати свої обов'язки» [1] або ж «чесно і сумлінно здійснювати повноваження та виконувати обов'язки...» [2]); г) обов'язковим елементом тексту присяги є обіцянка бути вірним своїй державі

та українському народу (наприклад, «урочисто присягаю... вірно служити Українському народу...» [1] або ж «присвячую свою діяльність служінню Українському народові і Україні» [3]); д) текст присяги містить обов'язок дотримуватися Конституції України та положень законодавства («присягаю... дотримуватися Конституції та Законів України» [4] або ж «неухильно додержуватися Конституції та законів України» [3]); е) текст присяги містить урочисту обіцянку дотримуватися прав і свобод людини і громадянина («урочисто присягаю ... захищати права і свободи людини і громадянина, інтереси суспільства і держави» [3] або ж «поважати та охороняти права і свободи людини, честь держави» [4]); є) відмова від складання присяги не має наслідком виникнення службових правовідносин; ж) за порушення присяги передбачено відповідальність (не тільки моральна, а й юридична).

Болгарія. Згідно Закону про державного службовця, державним службовцем є особа, яка займає посаду у державній адміністрації, є штатним працівником з оплатою праці та допомагає органу державної влади у реалізації його повноважень. Особи приймаються на посаду державного службовця в результаті проходження конкурсного відбору. Після успішного проходження такого відбору особа має скласти Присягу. Варто зазначити, що саме зі складання особою Присяги виникають службові правовідносини. Присяга складається усно, публічно, урочисто та підтверджується підписом особи, що претендує на зайняття посади державного службовця в

Болгарії, на декларації про складання Присяги. Існують випадки не складання Присяги з чітким законодавчим закріпленням наслідку цього: а) випадку, коли особа відмовляється від складання Присяги державного службовця, і, як наслідок, не вступає на службу, уповноважений орган скасовує акт про призначення такої особи на посаду державного службовця; б) у випадку, коли особа не склала Присягу, і, як наслідок, не вступила на службу у межах чітко зазначеного строку з причини, що є поважною, уповноважений орган визначає інший строк, у межах якого особа повинна скласти Присягу, щоб вступити у службові правовідносини. Текст Присяги державного службовця в Болгарії є наступним: «Присягаюсь під час перебування на державній службі дотримуватися та керуватися Конституцією та законами Республіки Болгарія, добросовісно виконувати мої службові обов'язки у відповідності до інтересів держави» [5, с. 607]. Так, спільними рисами між категоріями інституту присяги у службовому праві Болгарії та України є: а) Присяга – урочиста, публічна обіцянка; б) прийняття Присяги як каталізатор виникнення службових правовідносин; в) Присяга – високий моральний обов'язок перед собою та своєю державою; г) відмова від Присяги має наслідком відсутність службових правовідносин, анулювання призначення на посаду; д) форма складання присяги – усна з письмовим закріпленням (особа залишає свій підпис під текстом Присяги); е) Присяга як обіцянка дотримуватися чинного законодавства держави та керуватися його положеннями під час виконання своїх службових обов'язків; д) зобов'язання неухильно, добросовісно виконувати свої службові обов'язки. Відмінними рисами є: а) тексти присяг у службовому законодавстві України є більш розширеними; б) як обов'язковий елемент текстів Присяги у українському службовому законодавстві містять обов'язковий елемент – зобов'язання особою, яка складає Присягу, захищати права, свободи і законні інтереси людини і громадянина, у тексті При-

сяги державного службовця в Болгарії таке формулювання відсутнє; в) в текстах Присяг в службовому законодавстві України також обов'язковим елементом є зобов'язання служити державі та народу, у тексті Присяги державного службовця в Болгарії, таке зобов'язання відсутнє. Натомість до обіцянки виконувати свої службові обов'язки додається формулювання «у відповідності до інтересів держави»; г) особа, яка складає Присягу державного службовця в Болгарії, після усного її виголошення, залишає свій підпис на декларації про складання Присяги, за службовим законодавством України, особа залишає свій підпис під текстом складеної Присяги, який зберігається в особовій справі такої особи.

Грузія. Згідно «Закону про публічну службу» публічним службовцем є особа (громадянин Грузії), яка здійснює діяльність (оплачувану) у державній установі, або в установі місцевого самоврядування, державним службовцем є особа, яка знаходиться у службових правовідносинах з державою (з установою місцевого самоврядування – службовець місцевого самоврядування). Присягу публічного службовця складає особа, яка зараховується на таку посаду вперше. Прийняття Присяги є урочистою подією. Текст Присяги виголошується особою усно, після чого така особа залишає свій підпис під текстом Присяги, в результаті підписаний текст Присяги підкріплюється та зберігається разом з особою справою публічного службовця. Текст Присяги є законодавчо закріпленим та визначеним, має наступний зміст: «Усвідомлюючи величезну відповідальність, покладену на мене публічною службою, заявляю, що буду віддано служити державі Грузії і її народу, дотримуватися Конституції Грузії і Законів Грузії, поважати державні інтереси і авторитет, права і свободи громадян, сумлінно виконувати свої зобов'язання» [5, с. 645]. Аналізуючи положення службового законодавства Грузії і України, умовно можна виділити наступні спільні риси: а) схожість тесту Присяги публічного службовця в Грузії та державного службовця

в Україні; б) наявність обіцянки вірно служити своїй державі та народу; в) наявність обіцянки дотримуватися Основного Закону держави і положень чинного законодавства; г) наявність у тексті Присяги державного службовця в Грузії обов'язкового елементу службового законодавства України, а саме обов'язок захищати права і свободи людини і громадянина; д) Присяга як урочиста обіцянка виконувати службові обов'язки особою, яка вступає на службу; е) Присяга складається особою, яка вперше вступає на службу; є) форма складання Присяги – усно, із обов'язковим закріпленням паперово; ж) підписаний особою текст Присяги зберігається в її особовій справі; з) прийняття Присяги означає початок службових відносин; і) урочистість; ї) відповідальність. Відмінною рисою є те, що, на відміну від українського службового законодавства, у службовому законодавстві Грузії відсутнє положення про наслідки відмови від складання Присяги. к) у тексті Присяги публічного службовця відсутнє слово «присягаю», натомість особа, яка складає таку Присягу, використовує слово «заявляю».

Польща. «Закон про цивільну службу» визначає, що особа, що претендує на зайняття посади цивільного службовця, пройшовши конкурсний відбір, зобов'язана скласти Присягу службовця цивільної служби. Після усного виголошення Присяги, особа зобов'язана закріпити свою обіцянку підписом на тексті Присяги. Текст Присяги службовця цивільної служби має наступний зміст: «Присягаю служити Польській державі, дотримуватися Конституції Республіки Польща, сумлінно і неупереджено виконувати обов'язки службовця цивільної служби, згідно з найкращими знаннями і волею» [5, с. 399]. На розсуд особи, яка складає Присягу додаються слова «і допоможе мені Бог» [5, с. 399]. Особа може додавати ці слова до Присяги, а може залишати текст Присяги без них. Що є цілком логічним, з огляду на те, що в деяких країнах законодавчо закріплено, що особа, яка належить до релігійних громад, може не вико-

ристовувати слова «і допоможи мені Бог» при прийнятті Присяги при зарахуванні на посаду державного службовця (федерального чиновника – Федеративна Республіка Німеччина [5, с. 244]). Окремо закріплено, що у разі відмови службовця цивільної служби від складання Присяги закінчуються службові правовідносини. Так, умовно можна виділити такі спільні риси Присяги у службовому законодавстві Польщі та України: а) урочистість складання Присяги; б) Присяга – моральний обов'язок; в) Присяга – обіцянка виконання службових обов'язків сумлінно і неупереджено; г) обіцянка дотримуватися Основного Закону держави і положень чинного законодавства; д) складання Присяги є юридичним фактом, за якого особа вважається такою, яка вступила у службові правовідносини і прийнята на посаду; е) форма складання Присяги – усна, з закріпленням письмового тексту Присяги підписом особи, що складає таку Присягу; ж) відмова від складання Присяги має наслідком розірвання службових правовідносин. Відмінним є те, що в окремих випадках існує додавання особою, що претендує на зайняття посади службовця цивільної служби, до Присяги формулювання «і допоможи мені Бог», в службовому законодавстві таке формулювання як елемент тексту Присяги відсутнє; б) у тексті Присяги службовця цивільної служби відсутня обіцянка захищати права, свободи і законні інтереси людини і громадянина, на відміну від службового законодавства України, де у тексті Присяги таке формулювання є обов'язковим елементом.

Греція. Кодекс норм про державних цивільних адміністративних службовців і працівників юридичних осіб публічного права, закріплює процедуру прийняття Присяги цивільного службовця, яка означає початок службових правовідносин і факт прийняття особи на посаду. Особа, яка виявляє бажання займати посаду цивільного службовця має скласти Присягу перед органом, що видав акт про призначення такої особи на відповідну посаду. Після виголошення тексту Присяги

усно, особа, яка її складала, зобов'язана підписати протокол про факт складання Присяги, разом з органом, який так складання проводить. Текст Присяги різниться, залежно від громадянства та релігійних переконань особи, що її складає. Для осіб, які є громадянами цієї держави, текст є наступним: «Я присягаю бути вірним своїй країні, дотримуватися її Конституції та законів і чесно та сумлінно виконувати свої обов'язки» [5, с. 529]; для громадян інших держав: «Я присягаю бути вірним Греції, дотримуватися її Конституції та законів і чесно та сумлінно виконувати свої обов'язки» [5, с. 529]. Для осіб, релігійні переконання яких або не дозволяють скласти Присягу, або такі особи не відносять себе до жодної релігії, існує окремий текст Присяги: «я заявляю і підтверджую своєю честю та совістю, що буду вірним Греції, дотримуватися її Конституції та законів і чесно та сумлінно виконувати свої обов'язки» [5, с. 529]. Так, умовно можна виділити такі спільні риси присяги у службовому законодавстві Греції та України: а) урочистість події; б) Присяга – моральний обов'язок («підтверджую своєю честю та совістю»); в) Присяга – обіцянка вірності державі і народу; г) зобов'язання дотримуватися Конституції та положень законодавства країни; д) зобов'язання сумлінно і неупереджено виконувати свої службові

обов'язки; е) особа вступає на посаду тільки після складання Присяги; ж) складання Присяги початок службових правовідносин; з) усне проголошення тексту Присяги з подальшим закріпленням підписом особи, що таку Присягу складає. Відмінними ознаками є: а) у службовому законодавстві Греції існує розподіл текстів Присяги, залежно від громадянства або релігійних переконань (або їх відсутність) особи, яка складає Присягу. В українському службовому законодавстві такого розподілу не існує. б) відсутнє положення про наслідки відмови від складання Присяги на відміну від службового законодавства України, де такі положення існують; в) у тексті Присяги цивільного службовця відсутня обіцянка захищати права і свободи людини і громадянина, у службовому законодавстві України такі обіцянки в текстах Присяг є обов'язковим.

Висновки. Так чи інакше присяга у службовому праві України, Болгарії, Грузії, Польщі та Греції відіграє неабияку роль, важливу та неоціненну. Не зважаючи на деякі розбіжності у текстах присяг, акцентах на тих чи інших обіцянках, залежно від країни, варто зазначити, що інститути присяги вищезазначених країн мають переважно спільні риси, які ще раз доводять високу моральну цінність складання присяги як юридичного факту.

Анотація

Інститут присяги в службовому праві України займає чільне місце. Законодавчо регламентовано нормативні та процедурні аспекти інституту присяги. Інститут присяги в зарубіжних країнах також має свої особливості регламентації, з урахуванням специфіки служби. Варто звернути увагу на ці особливості задля порівняння категорій інституту присяги у службовому законодавстві України та зарубіжних країн, зокрема Болгарії, Грузії, Польщі та Греції. Метою статті є аналіз присяги у службовому праві України та зарубіжних країн, аналіз процедур складання присяги для осіб, що претендують на зайняття посади державної служби. Об'єкт роботи – суспільні відносини, які виникають під час вступу особи на державну службу та прийняттям присяги. Предметом є компаративно-правовий аналіз присяги в службовому праві України та зарубіжних країн (на прикладі Болгарії, Грузії, Польщі та Греції). Методи дослідження: загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання, серед яких: порівняльно-правовий, історико-правовий, діалектичний аналіз, системний, синтез. Результати. У процесі дослідження було визначено, що присяга у службовому праві України та зарубіжних країн, зокрема Болгарії, Грузії, Польщі та Греції, має безліч спільних ознак, не зважаючи на специфіку службового

законодавства та правовідносин у вищезазначених країнах. Суб'єкти, тексти присяги, процедура складання, наслідки відмови, відповідальність за порушення та інші категорії інституту присяги неодноразово підтвердили важливість складання присяги як юридичного факту, що покладає на особу моральний обов'язок виконання урочистої обіцянки, даної свідомо та публічно. Так як і в минулі століття, обов'язок виконання присяги є надзвичайно важливим для особи і несе у собі сакральний зміст, незалежно від країни, в якій особа, яка претендує на зайняття посади державного службовця, її складає.

Ключові слова: присяга, компаративно-правовий аналіз, службове право, державна служба, законодавство, процедура, інститут присяги, службове законодавство.

Kremova D.S. Comparative legal analysis of the oath in the service law of Ukraine and foreign countries (on the example of Bulgaria, Georgia, Poland, Greece)

Summary. The institute of oath in the official law of Ukraine occupies a prominent place. Legislative and procedural aspects of the institution of oath are regulated by law. The institution of oaths in foreign countries also has its own peculiarities of regulation, taking into account the specifics of the service. It is worth paying attention to these features in order to compare the categories of the institution of the oath in the official legislation of Ukraine and foreign countries, in particular Bulgaria, Georgia, Poland and Greece. The purpose of the article is to analyze the oath in the service law of Ukraine and foreign countries, analysis of the procedures for taking the oath for persons applying for civil service positions. The object of work is social relations that arise when a person enters the civil service and takes an oath. The subject is a comparative legal analysis of the oath in the official law of Ukraine and foreign countries (on the example of Bulgaria, Georgia, Poland and Greece). Research methods: general scientific and special methods of scientific knowledge, including: comparative law, historical law, dialectical analysis, system, synthesis. Results. In the course of the research it was determined that the oath in the service law of Ukraine and foreign countries, in particular Bulgaria, Georgia, Poland and Greece, has many common features, despite the specifics of service law and legal relations in the above countries. The subjects, the texts of the oath, the procedure of taking, the consequences of refusal, the responsibility for violations and other categories of the institution of the oath have repeatedly confirmed the importance of taking the oath as a legal fact that imposes a moral obligation to fulfill a solemn promise made consciously and publicly. As in previous centuries, the obligation to take the oath is extremely important to a person and has a sacred meaning, regardless of the country in which the person applying for the position of civil servant takes it.

Key words: oath, comparative legal analysis, service law, civil service, legislation, procedure, institution of oath, service legislation.

Список використаних джерел:

1. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VII : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>. (дата звернення: 11.10.2020)
2. Про судоустрій та статус суддів : Закон України від 02.06.2016 р. № 142-VIII : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 11.10.2020).
3. Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> (дата звернення: 11.10.2020).
4. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 11.10.2020).
5. Публічна служба. Зарубіжний досвід та пропозиції для України / За заг. ред. Тимощука В.П., Школика А.М. Київ: Конус-Ю, 2007. 735 с.